

INNANRÍKISRÁÐUNEYTIÐ

Gjafsóknir og önnur opinber réttaraðstoð

Áfangaskýrsla I

Áfangaskýrsla fyrir gjafsóknir og aðra opinbera réttaraðstoð Innanríkisráðuneytisins í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð (KHF). Verkefnið verður unnið á þremur árum og lokaskýrsla verður tilbúin árið 2014. Í þessari skýrslu er gerð grein fyrir framvindu fyrsta áfanga verkefnisins.

18. júní 2012

Samantekt

Gjafsókn, en orðið er notað bæði um gjafsókn og gjafvörn, skuldbindur ríkið til að greiða þann málskostnað sem gjafsóknarhafi hefur sjálfur af máli sem rekið er fyrir íslenskum dómstólum, þ.e. þóknun lögmanns o.fl. Gjafsókn er veitt samkvæmt XX. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála og reglugerð um skilyrði gjafsóknar og starfshætti gjafsóknarnefndar nr. 45/2008 með síðari breytingum. Ráðherra skipar gjafsóknarnefnd til þess að veita umsagnir um umsóknir um gjafsókn og veitir gjafsókn á grundvelli þeirra. Ráðherra má ekki veita gjafsókn mæli gjafsóknarnefnd ekki með því. Hver sá einstaklingur sem getur átt aðild að dómsmáli hér á landi, án tillits til ríkisborgararéttar, getur átt rétt til gjafsóknar. Gjafsókn verður ekki veitt eftir að dómur hefur verið kveðinn upp.

Gjafsóknarnefnd fjallaði um rúmlega fimmhundrað umsóknir um gjafsókn á tímabilinu, og mælt var með gjafsókn í rúmlega 70% tilfella. Umsóknir um gjafsókn berast næstum jafnt frá konum og körlum, en konur fá í fleiri tilvikum gjafsóknarleyfi en karlar. Tiltölulega fáar umsóknir um gjafsókn berast frá erlendum ríkisborgurum. Flestir fá gjafsókn á þeim forsendum að fjárhagur þeirra var undir viðmiðunarmörkum, og í flestum tilvikum var óskað eftir gjafsókn í forsjármálum og skaðabótamálum vegna líkamstjóns. Niðurstöður skýrslunnar gefa þó til kynna að mikið verk er enn óunnið þegar það kemur að gagnasöfnun. Gera má ráð fyrir að greiddar séu um 200 m.kr. árlega úr ríkissjóði vegna gjafsóknarmála eða um 0,3% af fjárveitingum ráðuneytisins. Áætlað er að verkefninu ljúki um mitt ár 2014.

Um verkefnið

Verkefni/meginmálaflokkur	Gjafsóknir og önnur opinber réttaraðstoð	Dags	18.06.2012
Lýsing verkefnis	Greina veitingu og synjun gjafsókna. Hverjir fá gjafsókn og á hvaða forsendum. Hverjum er hafnað og á hvaða forsendum. Greina tölfræði út frá kynjuðu sjónarmiði. Gera áætlanir um breytingar á kerfinu eftir niðurstöðu greiningar.		
Markmið verkefnis	Að tryggt verði að viðhaldið verði öflugri skráningi upplýsinga um veitingu og synjun gjafsókna sem tekur meðal annars mið af kynjuðum sjónarmiðum svo hægt sé að nálgast og greina upplýsingar eftir þörfum.		
Jafnréttismarkmið verkefnis	Að það sé tryggt að allir hópar hafi jafnan aðgang að opinberri réttaraðstoð.		

Um gjafsóknir

Gjafsókn skuldbindur ríkið til að greiða þann málskostnað sem gjafsóknarhafi hefur sjálfur af máli sem rekið er fyrir íslenskum dómstólum, þ.e. þóknun lögmanns o.fl. Gjafsókn er veitt samkvæmt XX. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála og reglugerð um skilyrði gjafsóknar og starfshætti gjafsóknarnefndar nr. 45/2008 með síðari breytingum. Ráðherra skipar gjafsóknarnefnd til þess að veita umsagnir um umsóknir um gjafsókn og veitir gjafsókn á grundvelli þeirra. Ráðherra má ekki veita gjafsókn mæli gjafsóknarnefnd ekki með því.

Fyrirmæli um réttaraðstoð fyrir fátæka var fyrst að finna hér á landi í réttarfarsreglum norskra og dönskra laga sem voru lögfestar hér á landi 1718 til 1732. Þar var kveðið á um heimild fyrir viðkomandi yfirvald til að tilnefna fátækum ekkjum, sinnisveikum og forsjárlausum einstaklingum talsmann sem skyldi annast málflutning án greiðslu ef frá var talin hugsanleg greiðsla frá gagnaðilanum. Með tilskipun 20. janúar 1797 um sættaskiftanir á landinu í Noregi voru lögfest ný ákvæði um réttaraðstoð. Meginhugsun þessara ákvæða um réttaraðstoð var að veita liðsinni snauðum mönnum til að ná fram nokkuð vísun rétti sínum. Þröngar skorður virðast hafa verið settar fyrir réttaraðstoð og litið var á hana sem ómagahjálp. Löggæslustjórnin og dómari áttu að bera umhyggju fyrir því að mál þessara fátæklinga yrðu löglega flutt og að málið verði rekið með tilhlýðilegum hraða.

Sérstök lög um gjafsóknir voru sett 16. nóvember, nr. 44/1907. Samkvæmt þeim skyldi Stjórnarráðið veita gjafsókn. Gjafsókn mátti veita kirkjum, sjúkrahúsum og stofnunum ætlaðar fátækum til framfærslu. Ennfremur snauðum mönnum með fátækra vottorð frá sveitarstjórn eða sóknarpresti. Málstaður beiðanda skyldi koma til álita við mat á beiðni, en það var ekki útskýrt frekar. Samkvæmt lögunum var einnig heimilt að veita öðrum gjafsókn að því er snerti borgun til setudómara fyrir störf hans og ferðakostnað. Gjafsókn til að borga setudómara var háð þeim skilyrðum, að gjafsóknarbeiðandi varð að færa fram líkur á að málstaður hans væri góður, málefnið áriðandi fyrir hann og að ekki yrði komist hjá því að fá setudómara skipaðan, ef málið skyldi ná fram að ganga. Lögin bera með sér að sem fyrr væri um fátækrastyrk eða ölmusu að ræða.

Lagaákvæði um gjafsókn voru tekin til endurskoðunar með nýjum réttarfarslögum nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði. Sérstakur kafli í lögunum fjallaði um gjafsókn og voru að miklu leyti í samræmi við lög 44/1907. Í 1. mgr. 171. gr. laganna er tekið fram, að orðið gjafsókn taki bæði til gjafsóknar og gjafvarnar. Ennfremur að athuga skuli málstað umsækjanda eftir föngum áður en gjafsókn sé veitt. Heimildir til að veita gjafsókn voru rýmkaðar að því leyti að gjafsókn mátti nú veita skólum, hreppsfélögum og bæjarfélögum og sem fyrr kirkjum, sjúkrahúsum og mannúðar- og líknarstofnunum. Einstökum mönnum mátti veita gjafsókn sem voru svo illa stæðir fjárhagslega að þeir mættu ekki án þess fjár vera, frá framfærslu sinni eða sinna eða frá atvinnurekstri sínum, er fara mundi til málsins, eins og það er orðað. Felld var niður sérstök heimild, sem áður var lýst, til að veita gjafsókn til að mæta kostnaði af störfum setudómara, enda skyldi sá kostnaður ávallt greiddur úr ríkissjóði

samkvæmt 30. gr. laganna þar sem ríkinu væri alltaf talið skylt að láta borgurum sínum löglegan dómara í té. Ákvarðanir dómsmálaráðuneytisins um gjafsókn voru ekki rökstuddar þar sem þær byggðu á heimildarákvæði og nánari reglur um framkvæmd lagaákvæðanna voru ekki settar.

Engar breytingar voru gerðar á lagaákvæðum um gjafsókn fyrr en með réttarfarsbreytingunum árið 1992. Þá höfðu margir gerst talsmenn réttarbóta á þessu sviði. Frumvarp til laga um lögfræðiaðstoð var lagt fyrir Alþingi á 102. löggjafarþingi 1979. Í frumvarpinu var kveðið á um rétt manna til aðstoðar við nauðsynlega ráðgjöf og bréfaskipti utan réttar. Það varð ekki að lögum. Dómsmálaráðherra skipaði nefnd árið 1986 til þess að semja frumvarp til laga um opinbera réttaraðstoð. Frumvarp nefndarinnar var lagt fyrir Alþingi á 112. löggjafarþingi 1989-1990. Í frumvarpinu var kveðið á um almenna ráðgjöf og aðstoð í einstökum málum utan réttar. Einnig um réttargæslu fyrir brotapolá í opinberum málum. Þá voru ákvæði um gjafsókn vegna reksturs einkamála fyrir dómi. Frumvarpið varð ekki að lögum, en réttarfarsnefnd studdist að talsverðu leyti við fyrirmyndir úr frumvarpinu við samningu XX. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Lögum um meðferð einkamála var breytt með lögum nr. 7/2005 til þess að gera skilyrði fyrir veitingu gjafsóknar skýrari og heimildir ráðherra til þess að setja reglugerð þar sem gjafsóknarnefnd er leiðbeint um þau atriði sem líta ber til við mat á því hvort skilyrði séu til veitingar gjafsóknar og um leið gera þau sjónarmið sem liggja að baki ákvörðunum nefndarinnar gagnsærri.

Núgildandi gjafsóknarkerfi er ætlað að uppfylla skyldur íslenska ríkisins til þess að tryggja grundvallarréttindi manna að geta leitað til dómstóla til lausnar ágreiningsmálum og tryggja að allir séu jafnir fyrir lögum án tillits til efnahags. Gjafsókn er ekki lengur hugsuð sem fátækrahjálp eða ölmusa.¹

Gjafsókn er notað bæði um gjafsókn og gjafvörn. Gjafsókn er veitt vegna mála sem rekin eru fyrir íslenskum dómstólum og er aðeins veitt einstaklingum en ekki lögaðilum, s.s. fyrirtækjum eða félögum. Gjafsókn er ekki veitt til málareksturs fyrir framkvæmdavaldi, þar með töldum sýslumönnum. Hver sá einstaklingur sem getur átt aðild að dómsmáli hér á landi, án tillits til ríkisborgararéttar, getur átt rétt til gjafsóknar. Gjafsókn verður ekki veitt eftir að dómur hefur verði kveðinn upp.

Samkvæmt 2. mgr. 125. gr. laga um meðferð einkamála skipar ráðherra gjafsóknarnefnd þriggja manna. Einn nefndarmaður er skipaður eftir tilnefningu Lögmannafélags Íslands og annar eftir tilnefningu Dómarafélags Íslands. Formaður nefndarinnar er skipaður án tilnefningar. Hlutverk nefndarinnar er að veita umsagnir um umsóknir um gjafsókn. Ráðherra hefur sett reglugerð nr. 45/2008 um skilyrði gjafsóknar og starfshætti gjafsóknarnefndar þar

¹ Um forsögu opinberrar réttaraðstoðar á Ísland vísast til greinar Atla Gíslasonar, „Gjafsókn“, sem birtist í Úlflijóti 4. tbl. 1994.

sem sjónarmið við mat á umsókn um gjafsókn eru reifuð. Ráðherra veitir gjafsókn, en er bundinn umsögn gjafsóknarnefndar þar sem ráðherra getur ekki veitt gjafsókn gegn andstæðri niðurstöðu í umsögn nefndarinnar. Ráðherra getur hins vegar synjað um gjafsókn þrátt fyrir meðmæli nefndarinnar.

Gjafsókn skuldbindur ríkið til að greiða þann málskostnað sem gjafsóknarhafi hefur sjálfur af máli, þ.e. þóknun lögmanns o.fl. Gjafsókn má þó takmarka þannig að hún nái aðeins til tiltekinna þátta málskostnaðar eða geti hæst numið tiltekinni fjárhæð. Þóknun lögmanns gjafsóknarhafa fyrir flutning máls skal ákveðin í dómi eða úrskurði. Ríkið verður því ekki skuldbundið til að greiða þá þóknun sem málflytjandi gjafsóknarhafa kann að áskilja sér heldur aðeins þá fjárhæð sem dómari ákveður handa honum. Gjafsóknarhafa eða lögmanni snýr sér til innanríkisráðuneytisins vegna uppgjörs tildæmdrar málflytningu og útlagðs kostnaðar. Gjafsóknarhafi er undanþeginn öllum greiðslum í ríkissjóð vegna þess máls sem gjafsókn tekur til, þar á meðal greiðslum fyrir opinber vottorð og önnur gögn sem verða lögð fram í máli. Gjafsókn nær einnig til kostnaðar af fullnustu réttinda gjafsóknarhafa með aðför og nauðungarsölu, nema annað sé tekið fram í gjafsóknarleyfinu. Gjafsókn breytir engu um að gjafsóknarhafa verði sjálfum gert að greiða gagnaðila sínum málskostnað.

Við mat á því hvort gjafsókn verði veitt vegna efnahags umsækjanda er miðað við að stofn til útreiknings tekjuskatts og útsvars og fjármagnstekjur nemi ekki hærri fjárhæð en samtals kr. 2.000.000. Sé umsækjandi í hjúskap eða sambúð ber að hafa hliðsjón af tekjum maka og skulu samanlagðar árstekjur ekki nema hærri fjárhæð en sem nemur kr. 3.000.000. Þegar umsækjandi er yngri en 18 ára skal höfð hliðsjón af samanlögðum tekjum foreldra. Viðmiðunarmörk tekna hækka um kr. 250.000 fyrir hvert barn undir 18 ára aldri, þ.m.t. stjúp- og fósturbörn, sem búa hjá umsækjanda eða hann elur að mestum hluta önn fyrir.

Þó má veita einstaklingi gjafsókn þótt tekjur hans séu yfir viðmiðunarmörkum í vissum tilvikum,

- a. þegar framfærslukostnaður er óvenjulega hár af einhverjum ástæðum,
- b. aflahæfi umsækjanda er verulega skert til frambúðar vegna varanlegrar örorku,
- c. umsækjandi, maki hans eða sambúðaraðili á ekki íbúðarhúsnæði og leigukostnaður er verulegur,
- d. samanlagðar tekjur umsækjanda og maka hans eru yfir viðmiðunarmörkum en tekjur hans sjálfs eru undir þeim mörkum og telja verður að málið varði hann aðallega,
- e. umsækjandi er yngri en 18 ára og sérstakar ástæður mæla með því þótt tekjur foreldra séu yfir tekjumörkum,
- f. málskostnaður verður fyrirsjáanlega hár miðað við efnahag umsækjanda,
- g. frá launatekjum er heimilt að draga vaxtagjöld vegna eigin húsnæðis ef vaxtagjöld eru óvenjulega há. Við mat á fjárhagsstöðu er jafnframt heimilt að leggja við þær vaxta- bætur sem umsækjandi og maki hans fá greiddar.

Synja má einstaklingi um gjafsókn þótt tekjur hans séu undir viðmiðunarmörkum, m.a. í eftirfarandi tilvikum,

- a. umsækjandi, maki hans eða sambúðaraðili á peningainnistæðu, hlutabréf, skuldabréf, fasteign, lausafé eða aðrar eignir sem skipt geta máli þegar metin er greiðslugeta hans til að kosta málsókn sína sjálfur,
- b. eignir umsækjanda, maka hans eða sambúðaraðila umfram skuldir eru verulegar,
- c. aðilar að dómsmáli eru fleiri en einn og hlutur gjafsóknarbeiðanda er tiltölulega lítill miðað við aðra málsaðila.

Gjafsókn verður aðeins veitt ef nægilegt tilefni er til málshöfðunar eða málsvarnar og eðlilegt megi teljast að öðru leyti að gjafsókn sé kostuð af almannafé. Málið þarf að vera þess eðlis að eðlilegt sé að málskostnaður verði greiddur af almannafé og málfefnið þarf að vera nægilega skýrt og málsókn nauðsynleg og tímabær.

Að jafnaði er ekki veitt gjafsókn í málum þar sem ágreiningsefnið er eins og að neðan greinir nema sérstakar ástæður mæli með því:

- a. varðar viðskipti umsækjanda er tengjast verulega atvinnustarfsemi hans og hann hefur með aðgerðum sínum eða aðgerðaleyssi komið sér í þá aðstöðu sem málsókninni er ætlað að bæta úr,
- b. þegar ágreiningsefnið er milli nákominna,
- c. þegar um er að ræða mál sem varðar óverulega hagsmuni og ekki er eðlilegt hlutfall milli þeirra og líklegs málskostnaðar,
- d. og þegar umsækjandi hefur sýnt af sér verulegt tómlæti sem hefur í för með sér sönnunarvanda.

Þegar metið er hvort málfefnið er nægilega skýrt og málsókn nauðsynleg og tímabær eru eftirtalin atriði höfð til hliðsjónar:

- a. hvort málatilbúnaður sé nægilega skýr þannig að ætla megi að málið sé tækt til efnis-meðferðar fyrir dómstóli,
- b. hvort leitast hafi verið við að leysa málið utan réttar, þ. á m. fyrir úrskurðarnefndum,
- c. hvort gagnaöflun utan réttar sé lokið og málshöfðun sé nauðsynleg og tímabær.

Þá er litið til þess hvort málfefnið sé þannig að nokkrar líkur séu á því að málið vinnist fyrir dómi, þá er m.a. að horft til þess hvort dómstólar hafi áður leyst úr sambærilegu ágreiningsefni.

Gjafsókn verður enn fremur veitt þegar mælt er fyrir um það í öðrum lögum. Þó þarf að sækja um lögbundna gjafsókn til innanríkisráðuneytisins.

Lögskýlt er samkvæmt 230. gr. laga nr. 88/2008 um meðferð sakamála að veita gjafsókn í málum þar sem settar eru fram kröfur um bætur fyrir handtöku, leit á manni eða í húsi, hald á munum rannsókn á heilsu manns, gæsluvarðhald og aðrar aðgerðir sem hafa frelsissviptingu í för með sér.

Samkvæmt 60 gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, skulu foreldrar, fósturforeldrar og barn sem gengur inn í mál skv. 55. gr. laganna hafa gjafsókn fyrir héraðsdómi og Hæstarétti. Ef mál er höfðað skv. 34. gr. laganna til endurskoðunar á fyrri niðurstöðu dóms, sbr. 3. mgr. 34. gr., fer um rétt aðila til gjafsóknar samkvæmt almennum reglum.

Samkvæmt 23. gr. ættleiðingarlaga nr. 130/1999 skal stefnandi hafa gjafsókn í dómsmáli vegna ættleiðingar skv. 22. gr. laganna.

Í 1. mgr. 4. gr. laga nr. 21/1994 um öflun álits EFTA-dómstólsins um skýringu samnings um Evrópska efnahagssvæðið er heimilað að veita málsaðila, sem ekki hefur krafist þess að áliti verði aflað, gjafsókn vegna þess þáttar málsins.

Samkvæmt d-lið 10. gr. laga nr. 85/1997 um umboðsmann Alþingis, getur umboðsmaður lagt til að gjafsókn verði veitt í máli sem heyrir undir starfssvið umboðsmanns og hann telur rétt að lagt verði fyrir dómstóla til úrlausnar.

Samkvæmt 11. gr. barnalaga nr. 76/2003, skal greiða þóknun lögmanns stefnanda sem dómari ákveður úr ríkissjóði, svo og annan málskostnað, þegar barn er stefnandi faðernismáls. Ákvæði 11. gr. eiga jafnframt við í dómsmálum til vefengingar á faðerni barns. Barnið sjálft, móðir þess og skráður faðir skv. 2. gr. laganna geta höfðað slíkt mál. Ákvæði laganna er töluvert frábrugðið eldri barnalögum nr. 20/1992. Í greinargerð með hinum núgildandi lögum segir að markmiðið með breyttu orðalagi og nýrri framsetningu sé það að koma í veg fyrir að stefnandi þurfi að sækja sérstaklega um gjafsókn til innanríkisráðuneytisins, sem leita þarf umsagnar gjafsóknarnefndar áður en gjafsókn er veitt. Það þykir óþarfa umstang fyrir aðila að þurfa að snúa sér til innanríkisráðuneytisins með beiðni um gjafsókn. Orðalag greinarinnar er með sama sniði og 17. gr. lögræðislaga, en málskostnaður greiðist úr ríkissjóði í málum sem rekin eru á grundvelli lögræðislaga án þess að gjafsókn hafi verið veitt.

Greining og niðurstöður

Gjafsóknarnefnd fjallaði um 532 umsóknir um gjafsókn á tímabilinu. Mælt var með gjafsókn í 380 tilvikum en gjafsókn var takmörkuð við tiltekna fjárhæð í 115 sinnum. Ekki var mælt með gjafsókn í 136 tilvikum og umsókn vísað frá í 16 tilvikum.

Gjafsóknarnefnd bærust 252 umsóknir um gjafsókn frá körlum og 266 umsóknir um gjafsókn frá konum. Karlar fengu gjafsókn í 159 tilvikum, og konur fengu gjafsókn í 206 tilvikum. Auk þess fengu 15 aðrir aðilar, sem ekki er hægt að flokka eftir kyni, gjafsókn á grundvelli laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta. Af þeim 365 körlum og konum sem fengu gjafsókn, fengu konur 56,4% gjafsókna og karlar 43,6% gjafsókna.

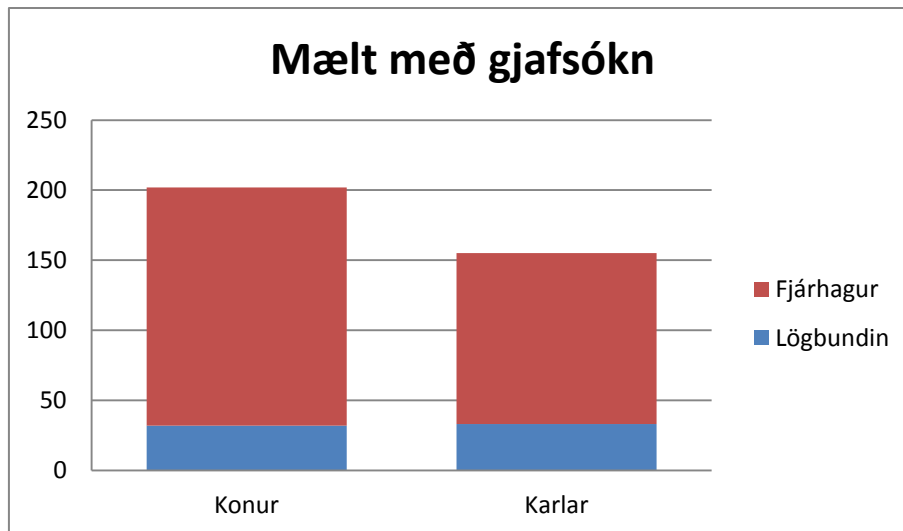
Umsóknir um gjafsókn berast næstum jafnt frá konum og körlum, en konur fá í fleiri tilvikum gjafsóknarleyfi en karlar, eða 77,4% umsókna frá konum eru samþykktar á móti 63,1% af umsóknum frá körlum.

Gjafsóknarnefnd bærust 18 umsóknir um gjafsókn frá erlendum ríkisborgurum. Mælt var með gjafsókn í 12 tilvikum, ekki mælt með gjafsókn í 4 tilvikum og vísað frá í 2 tilvikum. Konur fengu gjafsókn í 10 tilvika, og karlar í 7 tilvika (vantar upplýsingar um eitt mál).

Konur fengu gjafsókn í 206 tilvikum. Í 170 tilvikum, eða 82,5% tilvika, var það vegna þess að fjárhagur þeirra var undir viðmiðunarmörkum og í 32 tilvikum, eða 15,5% tilvika, var veitt lögbundin gjafsókn. Af þessum 206 tilvikum var í 79 tilvikum, eða 38,8% tilvika, veitt gjafsókn sem takmörkuð var við tiltekna fjárhæð (400 þúsund krónur).

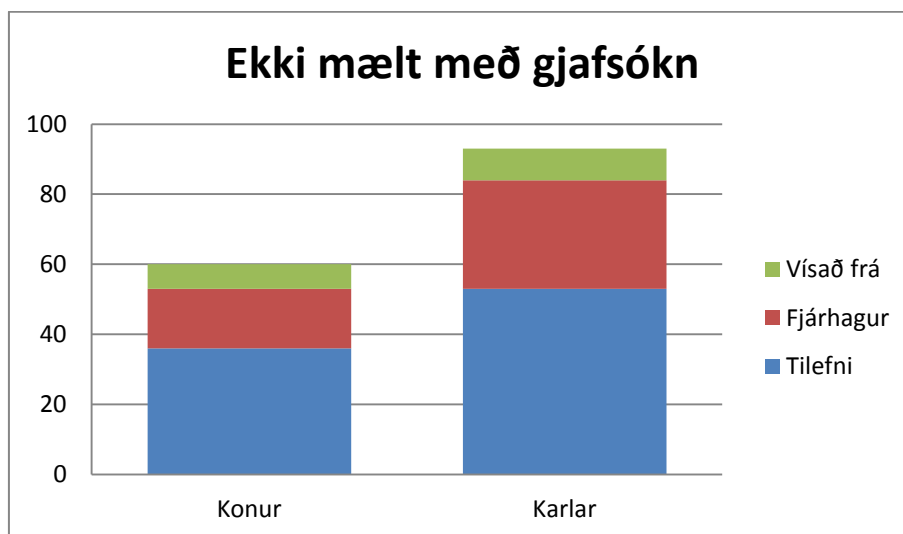
Karlar fengu gjafsókn í 159 tilvikum. Í 122 tilvikum, eða 76,7% var það vegna þess að fjárhagur þeirra var undir viðmiðunarmörkum og í 33 tilvikum, eða 20,8%, var veitt lögbundin gjafsókn. Af þessum 159 tilvikum var í 36 tilvikum, eða 22,6%, veitt gjafsókn sem takmörkuð var við tiltekna fjárhæð.

Ástæða gjafsóknar er kynjuð, konur fá oftast en karlar gjafsókn vegna þess að fjárhagur þeirra var undir viðmiðunarmörkum, eða í 82,5% tilvika á móti 76,7% tilvika karla. Karlar fá frekar lögbundna gjafsókn, eða 20,8% tilvika en konur í 15,5% tilvika. Konur fá að miklu leiti og mun oftast gjafsókn sem er takmörkuð við tiltekna fjárhæð, eða í 38,8% tilvika, á meðan karlar fá slíka takmörkun í 22,6% tilvika.

Ekki var mælt með gjafsókn hjá konum í 60 tilvikum. Í 36 tilvikum vegna þess að ekki þótti nægilegt tilefni til málshöfðunar og í 17 tilvikum þar sem fjárhagur þeirra var yfir viðmiðunarmörkum. Í sjö tilvikum var gjafsóknarumsóknnum kvenna vísað frá.

Ekki var mælt með gjafsókn hjá körlum í 93 tilvikum. Í 53 tilvikum vegna þess að ekki þótti nægilegt tilefni til málshöfðunar og í 31 tilvikum þar sem fjárhagur þeirra var yfir viðmiðunarmörkum. Í níu tilvikum var gjafsóknarumsóknnum karla vísað frá.

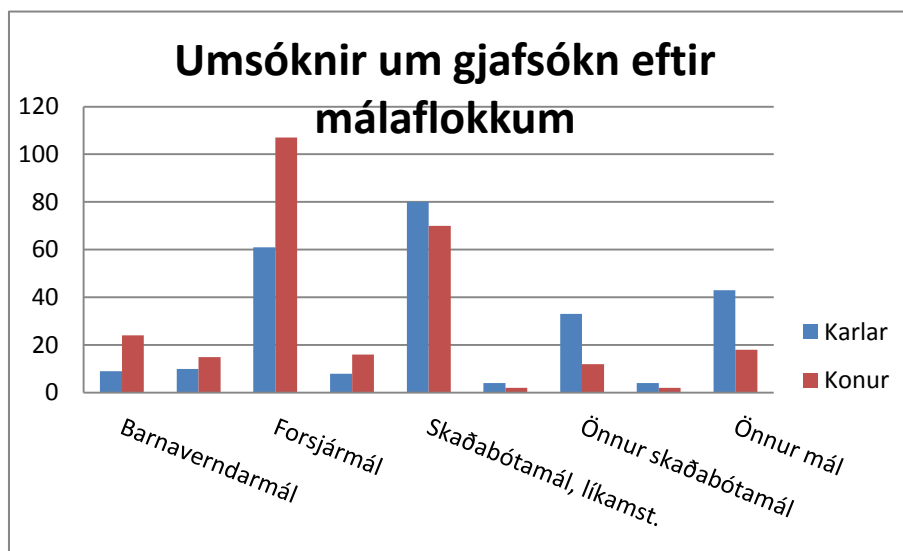
Gjafsóknarnefnd bærust 10 umsóknir um gjafsókn frá konum með erlendan ríkisborgararétt og var einni konu af erlendum uppruna synjað um gjafsókn og tveimur umsóknnum vísað frá. Í þeim tilvikum sem konur með erlendan ríkisborgararétt fengu gjafsókn vörðuðu mál þeirra börn, forsjá, skilnað- eða sambúðarslit, skaðabætur vegna líkamstjóns og dvalarleyfi. Í einu tilviki var veitt lögbundin gjafsókn í skaðabótamáli. Í þremur tilvikum var gjafsókn takmörkuð við tiltekna fjárhæð.

Gjafsóknarnefnd bærust sjö umsóknir um gjafsókn frá körlum með erlendan ríkisborgararétt og var þremur körlum af erlendum uppruna synjað um gjafsókn. Í þeim tilvikum sem karlar með erlendan ríkisborgararétt fengu gjafsókn vörðuðu málin barnalög, skaðabætur vegna líkamstjóns, og í einu tilviki lögbundin gjafsókn í skaðabótamáli.

Eins og sjá má er í flestum tilvikum óskað eftir gjafsókn í forsjármálum og skaðabótámálum vegna líkamstjóns.

Þegar þau mál sem takmörkuð eru við tiltekna fjárhæð eru skoðuð má sjá að það var nánast eingöngu gert í forsjármálum (99) og skilnaðarmálum (13), enda eru þetta mál sem æskilegt er að ljúki með sátt. Má því má ætla að konur fái frekar gjafasókn sem er takmörkuð við tiltekna fjárhæð þar sem þær sækjast mun oftast eftir gjafasókn í forsjármálum en karlar (sjá mynd, konur eru um 2/3 umsækjenda í þeim málflokki og karlar 1/3).

Karlar sækja oftar um gjafsókn en konur í málaflokkum eins og skaðabótamálum vegna líkamstjóns, og í þeim málaflokki eru gjafasóknir aldrei takmarkaðar við tiltekna fjárhæð á viðmiðunarárinu.

Konur fá frekar gjafsókn en karlar, má ætla að það sé vegna þess að þær eru líklegri til þess að fyrir neðan lágtekjumörk². Aldur skiptir einnig máli, en konur á aldrinum 18-24 ára líklegastar til þess að lenda fyrir neðan lágtekjumörk á Íslandi, því væri áhugavert að skoða einnig samþykktar umsóknir um gjafsóknir út frá aldri umsækjanda.

Næstu skref:

Í flestum tilvikum var óskað eftir gjafsókn í forsjármálum, þegar ágreiningur hefur staðið um umgengni. Það er því þörf á að skoða betur meðferð umgengnismála, og kanna hvort hægt væri að leysa slík mál á annan hátt en fyrir dómstólum, sem gæfi möguleika á bæði fjárhagslegum og samfélagslegum ávinningi.

Nú þegar tölfræði hefur verið aflað og forgreiningu á henni lokið er ljóst að æskilegt væri að afla ítarlegri tölfræði. Til dæmis þarf að taka inn í tölfræðina upplýsingar um kostnað við hvert og eitt gjafsóknarmál og skoða þannig þær fjárhæðir sem fara í hvern málaflokk.

² Hagtíðindi, 2012. *Laun, tekjur og vinnumarkaður*: <https://hagstofa.is/lisalib/getfile.aspx?ItemID=13784>